תוספתא תענית

תוספתא

geulaquiz.com

פרק א

א שואלין את הגשמים עד שיצא ניסן שנאמר (יואל ב׳:כ״ג) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון [וגו׳] דברי רבי מאיר וחכמים אומרים יורה במרחשון ומלקוש בראשון בניסן אמר להם ר׳ מאיר הואיל ואילן עושה פירות לשנים עשר ותבואה לששה חדשים מה מצינו באילן שנא׳ [בו] (יחזקאל מ״ז:י״ב) לחדשיו יבכר אף תבואה לחמשה עשר יום הא למדת שיורה ומלקוש [בניסן].

ב מאימתי שואלין את הגשמים משהגיע זמנה של רביעה אם היתה שנה חסירה נותנין לה חסרונה [אם] לאו הולכין אחר סדרן דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם הולכים אחר סדרן אם היתה שנה מעוברת נותנין לה עיבורה.

ג איזו היא רביעה ראשונה [ר״מ אומר בכירה לשלשה בינונית לשבעה אפילה לשבעה עשר רבי יהודה אומר הבכירה לשבעה בינונית לי״ז אפילה לכ״ג רבי יוסי אומר הבכירה לי״ז בינונית לעשרים ושלשה אפילה לר״ח כסלו] וכן היה רבי יוסי אומר אין היחידים מתענין [אלא מר״ח].

ד איזו [היא] רביעה שניה משהגיע זמנה של רביעה דברי ר״מ וחכ״א משתרד רביעה רבי יוסי אומר כל התלוי ברביעה משתגיע זמנה של רביעה וכל שאין תלוי ברביעה משתרד רביעה שניה רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה [ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שניה כמה גשמים יורדין ויהא בהן כדי רביעה מלא כלי של שלשה טפחים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר ראשונה טפח שניה טפחיים ורביעה שלשה טפחים אמר רשב״א אין לך כל טפח וטפח שיורד מלמעלה שאין הארץ פולטת כנגדו טפחיים וכן הוא אומר (תהילים מ״ב:ח׳) תהום אל תהום קורא וגו׳ למה נקרא רביעה שרובעת את הארץ].

ה [כל שאמרו אוכלין ושותין מבעוד יום אסורין במלאכה ברחיצה ובסיכה בנעילת הסנדל בתשמיש המטה היום אסור במלאכה והלילה מותר מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר (אסתר ד׳:ט״ז) לך כנוס את כל היהודים וגו׳ כל אלו שאמרו אוכלין ושותין משחשיכה מותרין במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל בתשמיש המטה] אוכלין ושותין עד [שיאיר המזרח] דברי ר׳ ר״א בר״ש אומר עד קרות הגבר [ישן ועמד אסור מיד כל אלו שאמרו אסורין בנעילת הסנדל יצא מן הכרך נועל הגיע לכרך חולץ וכן אתה אומר במנודה ובאבל].

ו איזהו יחיד רשב״א אומר כל הרוצה לעשות יחיד [עצמו] עושה ת״ח [אינו] עושה [אא״כ מינהו ב״ד על צבור] רשבג״א דבר שהוא של צער הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ות״ח עושה ותבא עליו ברכה דבר שהוא של שבח לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ות״ח עושה אא״כ מינהו ב״ד על הצבור.

ז רשב״א משום ר״מ וכן היה רבי דוסא אומר כדבריו חצי תשרי מרחשון וחצי כסלו זרע חצי כסלו וטבת [וחצי שבט] חורף חצי שבט ואדר וחצי ניסן קור חצי ניסן אייר וחצי סיון קציר חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ חצי אב אלול וחצי תשרי חום רבי יהודה היה מונה ממרחשון ר״ש מונה מתשרי.

ח סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין עליה אפר מקלה ולא היו מתעלפין עליה אלא אחד יושב ומשמרה כל היום זקן שבהם אומר לפניהם דברי כבושין בניי יתבייש אדם מחבירו ואל יתבייש אדם ממעשיו [מוטב] יתבייש אדם מחבירו וממעשיו ואל יהא הוא ובניו [מציבין] ברעב וכן הוא אומר (ישעיהו נ״ח:ג׳) למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע מה הוא משיבו הן ביום צומכם וגו׳ [הן לריב ומצה תצומו וגו׳ הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו וגו׳ אלא איזה צום שאני רוצה בו פתח חרצובות רשע וגו׳ אם יהא שרץ בידו של אדם אפילו טובל בשילוח ובכל מי בראשית אינו טהור לעולם השליך שרץ מידו עלתה לו טבילה בארבעים סאה וכן הוא אומר (משלי כ״ח:י״ג) ומודה] ועוזב ירוחם ואומר (איכה ג׳:מ״א) נשא לבבנו אל כפים [וגו׳].

ט אומר לפניהם כ״ד י״ח [בכל יום ושש היה מוסיף שביעית משום סומכוס אמרו משפיל הרמים היכן אמרו] בין גואל ישראל לרופא חולים עונין אמן על כל ברכה וברכה [תוקעין ומריעין ותוקעין כך] היו נוהגין בגבולין במקדש [מה הן] אומרין ברוך [אתה] ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם [ואין] עונין אמן במקדש מנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר (נחמיה ט׳:ה׳) קומו וברכו את ה׳ אלהיכם [וגו׳ מנין על כל ברכה וברכה ועל כל תהלה ותהלה שנאמר] (שם) ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה ברכה [ועל כל תהלה תהלה].

י על [הראשונה] הוא אומר ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך גואל ישראל והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו [וגו׳] וחזן הכנסת אומר [להם] תקעו הכהנים תקעו וחוזר ואומר [להם] מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע [קול צעקתכם ביום הזה תוקעין ומריעין. על] השניה הוא אומר ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך זוכר הנשכחות והן עונין אחריו ברוך שם כבוד מלכותו [חזן] הכנסת

אומר [להם] הריעו בני אהרן הריעו [וחוזר] ואומר [להם] מי שענה את [משה ואבותינו] על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע [קול צעקתכם ביום הזה תוקעין ומריעין ותוקעין אחת [תקיעה ואחת תרועה עד שגומר את כולם כן] הנהיג רבי חלפתא בציפורי ורבי חנינא בן תרדיון בסכני וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשערי מזרח [בלבד].

פרק ב

א ארבעה משמרות עלו מן הגולה ידעיה חרום פשחור ואימר עמדו נביאים שבירושלים [ועשאום] עשרים וארבעה משמרות ובללום והטילום לתוך הקלפי ובא ידעיה ונטל חמש והוא הרי כאן שש בא חרום ונטל חמש והוא הרי שש בא פשחור ונטל חמש והוא הרי שש בא אימר ונטל חמש והוא הרי [שש] וכך התנו עמהם הנביאים שאפילו [יהוריב] עולה מן הגולה לא [יהא אחד מהן נדחה מפניו אלא יעשה טפלה לו] עמדו ראשי משמרות וקבעו את עצמן בבתי אבות.

ב כל משמר שיש בו ארבעה חמשה ששה שבעה שמונה תשעה משמר שיש בו ארבעה שלשה מקריבין שני ימים ואחד מקריב יום אחד משמר שיש בו חמשה שלשה מקריבין שני ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו ששה חמשה מקריבין חמשה ימים ואחד מקריב שני ימים משמר שיש בו שבעה כל אחד ואחד מקריב יומו משמר שיש בו שמונה ששה מקריבין ששה ימים ושנים מקריבין יום אחד משמר שיש בו תשעה חמשה מקריבין חמשה ימים וארבעה מקריבין שני ימים [ויש] מהן שקבעו עצמן [לעולם] הבא בשבת בא בשבת לעולם לאחר השבת לאחר השבת לעולם יש מהן [שמגדילין] פעם אחת בחודש יש מהן [שמגדילין] פעם אחת בשבת יש מהן [שמגדילין] פעם אחת בשבוע ויש מהם [שמגדילין בכל משמר ומשמר].

ג [כל שמכיר את משמרתו ואת בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אין אסור אלא אותו יום בלבד כל שמכיר את משמרתו ואין מכיר את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל אותה שבת כל שאין מכיר לא את משמרתו ולא את בית אב שלו והוא מבתי אבות קבועין אסור כל חודש רבי אומר אומר אני שיהא זה אסור לעולם אלא שתקנתו קלקלתו].

ד מפני מה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים [שאם] תכבד העבודה על אנשי בית אב [יסמכו עליהן] אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה מפני שהן [תדירין בעבודה].

ה אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם יום שני וחמישי הוחדו לתענית צבור ובהן בתי דינים יושבין בעיירות ובהן נכנסין לבתי כנסיות וקורין ובהן [מפסיקין] למקרא מגילה.

ו מה בין תענית צבור לתענית יחיד [תענית צבור אוכלין ושותין מבעוד יום מה שאין כן בתענית יחיד] תענית צבור אסורין במלאכה ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור נכנסין לבתי כנסיות מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור מוציאין את התיבה לרחובה של עיר מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור מתפללין עשרים וארבע ברכות מה שאין כן בתענית יחיד תענית צבור כהנים נושאים כפיהם ארבעה פעמים ביום משא״כ בתענית יחיד תענית צבור אין מפסיקין לימים טובים הכתובים במגילה מה שאין כן בתענית יחיד מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד [אמרו לו לרבי אליעזר וסיפר לרבי יהושע ורחץ אמר להם ר׳ יהושע] צאו והתענו על מה שהתעניתם כל זמן שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו לאחר מיתתו של רבן גמליאל בקש רבי יהושע לבטל את דבריו עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר חזי אנא בתר רישא גופא אזיל כל זמן שהיה רבן גמליאל קיים היתה הלכה נוהגת כדבריו עכשיו שמת אתם מבקשים לבטל את דבריו אמר רבי יהושע אנו שומעין לך נקבעה הלכה כדברי רבן גמליאל ולא ערער אדם על דבריו.

ז [בשבתות ובימים טובים מותר להתענות לפניהם ולאחריהן מפני מה אלו אסורין ואלו מותרין אלו מדברי תורה ואין דברי תורה צריכין חיזוק אלו דברי סופרין] ודברי סופרין צריכין חיזוק אבא יוסי בן דוסאי [אמר] משם רבי יוסי הגלילי נשבע שיתענה בערב שבת הרי זה שבועת שקר.

ח ותשעה באב שחל להיות בערב שבת אוכל אדם כביצה ושותה כביצה כדי שלא יכנס לה כשהוא מעונה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [הרי זה] מתענה ומשלים אמר לו רבי יוסי אי אתה מודה בתשעה באב שחל להיות אחר השבת שאוכלין ושותין מבעוד יום מה לי [ליכנס] לה מעונה מה לי [יצא] הימנה מעונה אמר לו לא אם אמרת בזה שאוכלין ושותין כל היום תאמר בזה שאין אוכלין ושותין אלא משחשכה.

ט [כשם שמתריעין על הגשמים בשאר שני שבוע כך מתריעין עליהם בשביעית מפני פרנסת אחרים ומתריעין על האילן] בפרוס הפסח [ועל] הבורות ועל השיחין ועל המערות בפרוס החג אם אין להם [מה שישתו] מתריעין עליהן מיד [איזו הוא] מיד שלהן [יום] שני [ויום חמישי] ועל כולן אין

מתריעין עליהן אלא [באותה הפרכיא בלבד].

י [דבר שיש בו הפסק אפילו שלשה מתים ביום אחד זה אחר זה אין זה דבר דבר שאין בו הפסק אפי׳ שלשה מתים בג׳ ימים זה אחר זה ה״ז דבר אסכרה אם מתים בה מתריעים עליה אם לאו אין מתריעין עליה מתריעין על הגובאי כל שהוא מפני שהיא מכה מהלכת ר״ש בן אלעזר אומר אף על החגב חרב העוברת ממקום למקום אפי׳ חרב של שלום מתריעין עליה ואין צריך לומר חרב של פורעניות ואין לך חרב של שלום יותר משל פרעה נכה ושטפה את הצדיק ההוא זה יאשיהו (דברי הימים ב ל״ה:כ׳-כ״א) וישלח אליו מלאכים לאמור מה לי ולך וגו׳ ואלהים אמר לבהלני מפי הקדוש אני עולה חדל לך זה לשון עבודת כוכבים] ולא הסב יאשיהו פניו ממנו כי להלחם בו התחפש וגו׳ ויורו המורים למלך יאשיהו וגו׳ [היו מתאבלין על יאשיהו וגו׳] ויקונן ירמיהו על יאשיהו היכן פירושו של דבר (איכה ד׳:כ׳) רוח אפינו משיח ה׳ וגו׳ [ועל כולם אין מתריעין עליהן אלא באותה הפרכיא בלבד היה בסוריא אין מתריעין עליהן].

יא עיר שהקיפוה עובדי כוכבים או נהר [וכן] ספינה המטורפת בים [וכן] יחיד הנרדף מפני עובדי כוכבים ומפני ליסטים ומפני רוח רעה כולם אין רשאין לסגף [את] עצמן בתענית שלא לשבר את כחן וכן היה ר׳ יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית [שמא יפול על הצבור ויהיו צריכים לפרנסו] מעשה ואמרו לחסיד אחד התפלל וירדו גשמים התפלל וירדו גשמים א״ל כשם שהתפללת [וירדו] גשמים כך התפלל [וילכו] להם אמר להם צאו וראו אם [עומד] אדם בקרן אפיל [ומקשקש את רגלו בנחל קדרון] אנו מתפללין שלא ירדו גשמים אבל בטוחים אנו שאין המקום מביא מבול לעולם שנא׳ (בראשית ט׳:ט״ו) ולא יהיה עוד המים למבול וגו׳ (ישעיהו נ״ד:ט׳) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי וגו׳ רמ״א מבול של מים אין אבל מבול של אש ושל גפרית יש כדרך שהביא על הסדומיים שנאמר (בראשית י״ט:כ״ד) וה׳ המטיר על סדום וגו׳ רבי יהודה אומר מבול של כל בשר אין אבל מבול של יחידים יש כיצד נפל לים טבעה ספינתו בים ומת הרי הוא מבולו רבי יוסי אומר מבול של מים אין אבל מבול של דבר לעובדי כוכבים לימות המשיח יש שנא׳ (זכריה י״א:י׳) ואקח את מקלי את נועם וגו׳ מהו אומר ותופר ביום ההוא.

יב העוברות והמיניקות מתענים בט״ב וביוה״כ ובג׳ תעניות של צבור ושאר תעניות לא היו מתענות ולא שיענגו [את] עצמן בתפנוקין אלא שאוכלות ושותות כדי קיום הולד [הרי] שהיה מתענה על החולה [ונתרפא על הצרה ועברה הרי זה משלים תעניתו הרי שהיה מתענה ושכח ואכל ושתה משלים את תעניתו ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין הרי זה משלים תעניתו הנכנס לעיר ומצאו שמתענין הרי זה מתענה עמהן איזהו] הלל הגדול (תהילים קל״ו:ב׳) הודו לאלהי האלהים הודו לאדוני האדונים וגו׳.

פרק ג

א בשלשה פרקים נושאין כפיהן ד׳ פעמים ביום [בשחר] בחצות במנחה [ובנעילה] דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים במנחה ובנעילה לא היה שם נשיאת כפים שנאמר (דברים י״ח:ה׳) לעמוד לשרת בשם ה׳ הוא ובניו מקיש בניו [לו] מה הוא מעומד ונשיאות כפים בבוקר אף בניו מעומד ונשיאות כפים בבוקר.

ב שמונה משמרות תקן משה לכהונה ושמונה ללוים משעמד דוד ושמואל הרואה עשאום כ״ד משמרות כהונה וכ״ד משמרות [לויה] שנאמר (דברי הימים א ט׳:כ״ב) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם אלו משמרות כהונה ולויה עמדו נביאים שבירושלים וקבעו שם כ״ד מעמדות כנגד כ״ד משמרות כהונה ולויה שנאמר (במדבר כ״ח:ב׳) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי אי אפשר לומר כל ישראל אלא מלמד ששלוחו של אדם כמותו.

ג הגיע זמן המשמר כהנים ולוים עולים לירושלים וישראל שבאותו משמר שאין יכולים לעלות לירושלים מתכנסים לעריהן וקורין [מעשה] בראשית ובטלים מן המלאכה כל אותה שבת רשב״א אומר כהנים ולוים וכלי [שיר והעם] מעכבין [את העבודה באחד בניסן אין בו מנחה ונעילה משום שיש בו קרבן מוסף וקרבן עצים].

ד פרשה גדולה קורין אותה בשנים וקטנה ביחיד בשחרית ובמוסף דברי ר״מ וחכמים אומרים כל שיש בו מוסף קורין בו מוסף וכל שאין בו מוסף אין קורין בו מוסף בשחרית ובמוסף נכנסין [לבתי כנסיות וקורין במנחה קורין על פה ר״א אין היחיד קורא ע״פ אלא נכנסין לבתי כנסיות וקורין על פה כדרך שקורין את שמע].

ה מה ראו זמן עצי כהנים והעם לימנות [שכשעלו] בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה [עמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן ומסרו לצבור וכן התנדבו עמהן הנביאים שאפילו לשכה מלאה עצים ואפילו עצים משל צבור ועמדו אלו והתנדבו עצים משל עצמן לא יהא קרבן מתקרב אלא משלהם תחלה] שנאמר (נחמיה י׳:ל״ה) והגורלות הפלנו על קרבן עצים [ואומר (עזרא ו) כי עזרא הכין לבבו וגו׳].

ו אותן ימים אסורים בהספד [ובתענית בין משחרב הבית ובין עד שלא חרב הבית] רבי יוסי אומר משחרב הבית מותרין מפני שאבל הוא להם אמר רבי אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין וחל ט׳ באב להיות בשבת ודחינוהו לאחר השבת והיינו מתענין ולא משלימים.

ז [מהו] בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות [שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלים כדרך שהושיב ירבעם כל מי שהוא כשר וירא חטא באותו הדור היה נוטל את הבכורים ומחפן כמין קציעות ומניחן בכלים ונטל את הסל ואת העלי על כתפו ועלה כשהגיע לאותו משמר א״ל לאן אתה הולך א״ל לעשות שתי קציעות הללו שני כפין של דבלה במכתשת הלז שבפני בעלי זה שעל כתפי כיון שעבר מאותו משמר מעטרן ומעלן לירושלים].

ח [מה הוא אומר בני סלמאי הנטופתי שבשעה שהושיבו מלכי יון פרדסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט כל מי שהוא ירא חטא וכשר באותו הדור היה מביא שני גזרי עצים ועושה אותן כמין סולם ומניחן על כתפו ועולה כשהגיע לאותו משמר אמר לו לאן אתה הולך א״ל ליטול ב׳ גוזלות משובך הלז שבפני בסולם זה שעל כתפו כיון שעבר מאותו משמר מפרקן ומעלן לירושלים] ולפי שמסרו עצמן על התורה ועל המצות [לפיכך] נמצא להם שם טוב וזכר טוב בעולם ועליהם [הוא אומר] (משלי י׳:ז׳) זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחביריו [הוא אומר] (שם) ושם רשעים ירקב.

ט [ר׳ יוסי אומר] מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב כשחרב הבית בראשונה [מוצאי שבת היה] ומוצאי שביעית היה ומשמרתו של יהויריב היתה [וט״ב היה וכן בשנייה והלוים עומדין על דוכנן ואומרים] (תהילים צ״ד:כ״ג) וישב עליהם את אונם [וגו׳] למחר כשיבנה הבית מה הוא אומר (דברי הימים א ט״ז:ל״ו) ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (תהילים ע״ב:י״ח-י״ט) עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו וגו׳.

י [בתשעה בחודש הובקעה העיר בשניה ובראשונה ובז׳ בו אם נאמר (ירמיהו נ״ב:ו׳) בז׳ בחודש למה נאמר בט׳ בחודש אם נאמר בט׳ בחודש למה נאמר בז׳ בחודש אלא בז׳ בחודש כיבשו האומות את ההיכל] ונטלו את העמודים ואת הים ואת המכונות [והיו מקרקרים] שביעי שמיני ותשיעי [עד שפנה יום] וכה״א (שם) אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב לעתותי ערב הציתו בו את האור ונשרף עם שקיעת החמה בעשור לחודש.

יא כל שהוא [מסעודת] ט׳ באב אסור לאכול בשר ולשתות יין [ואסור לאכול שני תבשילים] ואסור לרחוץ [ולסוך וכל] שאינו מסעודת ט׳ באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ומותר לאכול שני תבשילין [ומותר] לרחוץ [ולסוך] רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משם אביו כל שעה שמותר לאכול מותר לרחוץ [פניו ידיו ורגליו] ואין שאילת שלום לחברים בט״ב ולהדיוט בשפה רפה מתקנין [מט״ב לט״ב] עבר ט״ב [מותרין בכולם.

יב ט״ב שחל להיות בשבת אוכל אדם כל צרכו ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו ואין מונע מעצמו כלום.

יג אותן ימים עתידין להיות ימים טובים לישראל שנאמר (זכריה ח׳:י״ט) כה אמר ה׳ צום הרביעי וגו׳ וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים הם עמה לעולם הבא שנאמר (ישעיהו ס״ו:י׳) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו׳.